

Underground pedagógia 4.

L. Ritók Nóra: *Bukdácsoló esélyegyenlőség*

Ritók Nóra kötete igazi pedagógiai underground, olyasmi, ami eléggé valószínűtlen: a szerző egyszerűen kilép a pedagógia teréből, és ugyan tanár marad, és az iskoláját is őrzi, védi, de hogy az iskolája az lehessen, aminek lennie kellene, minden képzőművészet iránt fogékony gyermek iskolája, kiautózik nap mint nap a környékbeli cigánysorokra adományokkal, tanácsal, segítséggel: a szegények pedagógusa, „Nóra nénije” lesz.

Kötete ezeknek az utaknak, az utak teremtette új kapcsolatoknak, találkozásoknak az élményét, riadalmát rögzíti, blogbejegyzésről blogbejegyzésre, kezdetben az Osztályfőnöki Egyesület honlapján, aztán 2009 őszétől felkért blogszerző lesz egy hírportálon, az idén pedig átkerült a blogja a HVG internetes oldalára. Ritók Nóra a szegény roma gyerekek iskolai ügyeitől indulva a mélyszegénységben élő roma családok nyomorúságának riasztó valóságáig jut. Egy szakadékot talált az intézmények világa és a nyomorgó romák életkörülményei között. Megpróbál segíteni odaát, először csak azért, hogy a gyerekek ideát is megkapaszkodhassanak, aztán meg egyre inkább már csak azért is, mert odaát az élet szinte élhetetlennek látszik. És kétségbeejtően sokszor valójában is az.

Ha semmi egyebet nem tett volna, mint elmeséli az útjait, hogy őt kísérve szembe-sülhessünk emberek napi ebéd-gondjaival, a legyőzhetetlen hideggel, a romló falakkal, a sokszemélyes ágyakkal, a magukra hagyott gyerekekkel, a víz hiányával, a családok széthullásával, a mindennapi erőszakkal, a beváltatlan receptekkel: az élet összeszűkült és eltorzult dimenzióival, valószínűleg erős és nem feledhető fájdalommal tennék le a könyvet.

De Ritók Nóra nem állt meg itt. Szinte egyetlen pillanatra sem. Segítő, angyali küldetését azonnal megtoldotta a dühös

angyal küldetésével is, az igazságtevő és az igazságtételt követelő küldött szerepével. Az a pedagógus lesz, aki azt gondolja, itt az ideje, hogy pedagógiai céllal szabadon engedje az indulatait. Mert hiszen akkor talán megértjük végre, mit is akar, érzékeljük végre, mennyire komoly gondot tesz szavá. Eljött végre a nyílt beszéd ideje, az azonnali cselekvés órája, a szembesülés pillanata. Türelmetlennek kell lenni, mert türelmesnek lenni maga a megalkuvás.

„Pár éve kezdődött bennem az elviselhetetlenségig fokozódó tiltakozás.” Egyre „ingerültebbé” vált, s például amikor konferenciák nem hagyták el saját témáik tárgyalását, hogy helyette inkább a szegénységről értekezzenek, „ünneprontó” felszólalásokkal figyelmezette a hallgatóságot a mulasztásra.

Kilépett a segítő szerepéből, s ezzel rögvést megváltozott minden mondatának a jelentése. Nemcsak önmagának kell megfelelnie, személyes segítő szándéka hitelességének, hanem a magára vállalt képviseleti szerep jó néhány kritériumának is.

Amíg csak adott, hogy adhasson, addig nem kérdés, jól látja-e a szegénységet, a roma szegény világot körülvevő intézmények, pedagógusok, szomszédok, hivatasos segítő körének magatartását. Ha minden adománya mellé megjegyzéseket, utalásokat, célzásokat fűz, morgásokat, indulatokat mellékel, akkor adakozásának új tétje, sajátos minősége lesz. Címkezett lesz, s a címkének kell megfelelnie.

Ha haragszik a segélyezett szegényekre, hogy feltételeit nem teljesítik, melyeket pedig a legjobb szándékokkal szabott (ne verjék a gyerekeiket, hogy ne kerüljenek ismét bajba, akkor el nem kerülhető, hogy észrevegyük, megjegyezzük, hogy az adomány nem igazán használható társadalompedagógiai eszközként, az adomány az adomá-

nyozót teszi jobbá, jobb esetben, a rászorultat aligha.

Ha elvárja, hogy az adományozott az adományért hálás legyen, s igyekezzon megjavulni, olyan érzelmeket visz a szegények, kiszolgáltatottak, önpusztítók közé, melyek ott eléggé indifferensek. Közöttük az adomány az életben maradás, a túlélés egyik természetes módja, s az adományozó pedig mindig gyanús egy kicsit, hiszen mindig akar valamit, mindig vannak feltételei. Beleszól az életükbe.

Ritók Nóra kijelenti: „Ma már inkább kihagyom a témával foglalkozó okos megbeszéléseket. Már nincs türelmem az efféle megközelítéseket hallgatni. Túl jól ismerem a problémát ahhoz, hogy mindezt elviseljem.” Ez a tétele nem kevesebbet jelent, mint morális megítélését mindannak, amit kutatók, hivatalnokok, intézmények tesznek (vagyis szerinte nem tesznek, csak beszélnek róla) a szegénység ellen, szemben az ő közvetlen és valódi segítségével. Mely nem engedi azt sem, hogy időt pocsékoljon meghallgatni „panelszövegeket”, hiszen közben alkalmasint életet kell mentenie. Így hát Ritók Nóra nagy odaadásában nem veszi észre, nem fedezi fel, nem érzékeli, hogy adományozó buzgalma egy attitűd elfogultságává vált.

Pedig aki adományozásra, segítségre adja a fejét, épp annak kellene a legjobban tudnia, hogy mennyire reménytelen a szegénység zsákját megtölteni, ha buzgóságban nincs is hiány. S mennyivel fontosabb volna befoltozni azt a zsákot, és még a folt is milyen könnyen kiszakad.

Ritók Nóra azonban, talán a szegénységgel való viszonylag kései lelki találkozásának paradox következményeként, nem arra a belátásra jut, hogy semmiféle ítéletet el ne hamarkodjon, tájékozódjon minél szélesebb körűen, épp ellenkezőleg, mint ha azért sem akarna tudni senkiről, aki előtte szegényekkel törődött, azokról sem, akik vele egyidejűleg szegényekkel foglalkoznak, s mintha pótolni akarná az elmulasztottakat, nemcsak az empátia, hanem a meg nem értés tekintetében is, nemcsak integrációs stratégiákat marasztal el anélkül, hogy komolyabban szemügyre venné

őket, nemcsak gondolatmeneteket tol félre anélkül, hogy közelebbről megfontolná a részleteiket, bőkezűen oszt megbélyegző címkéket intézményeknek és polgároknak, anélkül, hogy vizsgáldna, kérdezne, mérlegelne. Mivel szélsőségeig megy el a megértésben, azt gondolja, jogot szerzett a meg nem értésre is. (A segítő valóság-élménye gyakran efemer, kétes szövegtű valami a hivatalnok, a tanár, a munkaadó, a rendőr valóságképéhez viszonyítva, igaz, utóbbiak meg sokszor nem látnak túl sáncaikon.)

Az iskolával sok a gond, az előző összegző általánosítása azonban mégis tiltakozásra késztet: „Jobb ma hallgatni, eltussolnia problémákat, túlélni az órákat, heteket, a problémás gyerekeket, görgetni őket, végig az iskolarendszeren, jobb ez, mint utána menni, gondolkodni, megérteni, próbálkozni. Jobb, mint kudarcokat megélni, elismerni, tanulni belőle, megosztani a tapasztalatokat, jobbat kitalálni.”

Még a rendszerváltásnál sem tartotunk, még a köztársaság is csak ábránd volt, amikor pedagógusok, iskolák már programszerűen foglalkoztak a szegény cigány gyerekekkel megélt kudarcukból fakadó tanulságokkal. Azóta nagyon sok helyen és nagyon sok kolléga próbált már kiszabadulni a kudarcok szorításából, számtalan helyen zajlik ma is ez a munka, vagy éppen előkészítés alatt van a kudarcok kezelésének új és még újabb stratégiája. Iskolában és iskolán kívül is. Ezernyi történet szól erről. (A bemutatott underground pedagógiai kötetek közül is ezek közé tartozik Fekete Hajnalka és részben Leiner Károly kötete is. Furcsa, érthetetlen a kölcsönös reflektálatlanság. Amit persze az általános reflektálatlanság negatív éthosza alapoz meg.)

De még ennél is furcsább, hogy Ritók Nóra, aki állítása szerint már túl jól ismeri a szegénységet ahhoz, hogy ne törődjék „a témával foglalkozó okos megbeszélésekkel”, ám „túl kevésbé ahhoz, hogy megoldást tudhassak”, nem fordul tanácsért még Ritók Nórához sem, aki ezer sikerrel büszkélkedő, ezer díjat nyerő, szegény gyerekeket is befogadó művészeti iskolát vezet,

s titkát mégsem osztja meg velünk. Pedig szegénység-beszámolóból nem szenvedünk hiányt, míg igazgyöngyökből, azokból a pedagógiai megoldásokból, melyek valóban értékteremtésre, értékkihordásra alkalmasak, ki nem elégíthetően nagy a kereslet.

Ritók Nóra ma jeles közszereplő mint a szegény romák pártfogója, mint lelkiismeretünk zaklatója, mint csodatévő. Csak ne volna minden vonatkozásban annyi kétség, annyi félreértés, annyi bizonytalanság.

Ha már értelmez, akkor értenie kellene, ha már szembesít, akkor pontosnak kellene lennie, ha már küldetéssel jár a világban, akkor tudnia kellene, mit tesz.

Akkor már nem az a kérdés, hogy mit gondolunk az adományokat osztó, áldozatos odaadással szegényeket segítő Ritók Nóráról, hanem az a kérdés, hogy szabad-e, akaratlanul is, az adományozás reménytelenségét a szegénység reménytelenségévé stilizálni? Tanácsolhatnánk neki, hogy tanodát szervezzen, vagy szociális szövetkezetet, talán kevésbé volna kétségbeesett,

s előbbre jutnának a szegényei és a szegényei gyerekei is.

Végezetül, belenézve *A nyomor széle* blog legutóbbi fejezeteibe, épp valami szociális szövetkezetről esik szó, afgán közvetítéssel a berettyóújfalusiak eljutottak a magyar népi hímzésig, szaporodnak a megművelt kiskertek is, állandó a biztatás, hogy lehetne tenni az öfenntartásért, s persze tudvalevő, hogy a cigányság, bár ez ma szinte láthatatlan, épp egy sajátos öfenntartás virtuóza volt valaha, mindig talált valamit, ami lehetővé tette, hogy kérhessen, hogy hozzájuthasson a számára szükséges javakhoz, de mindannyian rámegegyünk arra, így vagy úgy, ha a nyomor csereértékként tartósítódik.

L. Ritók Nóra (2011): *Bukdácsoló esélyegyenlőség*. Underground Kiadó Budapest.

Takács Géza